

АСРЛАРНИ ҚАРИТГАН БАЙРАМ

Юртимизда баҳор нафаси ғуфрий турган шу кунларда Наврӯз байрамига тайёргарлик қилгани тус олган. Қуролли Кучларимиз округларининг барча қисми ва бўлиминлариди ҳам байрамга тайёргарлик, кўламазорлаштириш ва ободонлаштириш ишлари олиб боришмоқда. Бундан қизғин тайёргарлигини боиси нимада, ўзининг халқинининг эҳтиёжлари асосида вужудга келган, тарихий илтимос зарурат асосида ривож топган, маълум вақтларда таққиданиб, ватанга қайтарилган, тўсиқларини енгиб, ҳаёт таърибидеги байрам боғичат, замонашарикимизга аяқдоларинининг азалли қадриятини сақлаб қолган, ўзининг узоқ ва бой тарихига эга бўлган Наврӯз байрамининг илдиқлари қаерга бориб тақалади, моҳияти қандай?

Энг қадимий даврлардан бошлаб байрам сифатида нишонланган келинмаётган Наврӯз милоддан аввалги 2700 йилларда пайдо бўлган зардуштирларнинг мурдадас нитоби «Авесто»га бориб тақалади. Бу мурдадаслар табиат байрам билан боғлиқ маросимлар ва байрамларнинг ниҳоятда ривожланганлигини далилат беради. Зардуштирлар таърибидида йил «Наврӯз» байрами билан бошланган. Наврӯзнинг келиши чини ҳақида кўп фикрлар, афсоналар, ривоятлар мавжуд бўлиб, улар аждоқларимизда Абу Райҳон Беруний, Фирдавсий, Махмуд Қошғарий, Умар Хайём, Алишер Навоий, Файзий, Бедил, Камил Қошғарий, Фурудат, Муқимий, Садриддин Айний каби бобоқатналаримиз асарларида ажойиб фикр-мулоҳазалар билан тасвир қилинган байрамнинг, гузал шеърлар билан.

Масалан, зардуштирлар давридаги ахшилик ҳудоси — Ахромалда баҳор ва ёзда, ёмғир ҳудоси — Анхр Ману кун ва қишда ҳудоси қилиб, ахшилик ҳудоси ёмғирлик ҳудоси устидан тоғлиқ чиққан баҳорнинг оғирлиги кунини мурдадас сина. Наврӯз байрамни сифатида байрам қилишган. Бошқа қадимий афсонага кўра, Одам Ато Момо Ҳаво билан учрашган кун «Наврӯз байрам», деб тан олинган эмиш. Бу одам Абу Райҳон Беруний ўзининг «Қадимий халқлардан қолган ёдгорликлар» асарида қадимий ховозимлар, судлар, эронийлар, румийлар, ҳиндийлар, сурияликлар, насронийлар, ҳиндлар ва бошқаларнинг таърибидидаги машҳур кунлар, ҳайитлар ва одадлар ҳақида батафсил маълумот бериб, бизга беаҳдо тарихий-маданий бойлик қолдирган. Беруний ўз асарларида Наврӯзнинг қонит, одам билан боғлиқлигини, оламнинг бошлангани ва яратилишига довлли қилинганлигини таъкидлайди. Унинг ёшишча: «Кунш ва ой фалакнинг икки кўзи

баҳорнинг келиши билан боғлиқ бўлгани учун унга, Наврӯз — Янги кун деб ном берилган. Наврӯз одадлари заминда халқнинг янги йил ҳосилдорлик, мундирчилик йили бўлиши деган оғуш-умиди ётади. Наврӯзга тайёргарлик кўриши одадлари ичнда Наврӯз ёки арга домини ёғоч ичидида ўстириб, баҳор дарақчида (су-малак) сифатида дастурхонга тортиш расм бўлган. Етти хил дон — бугдой, арпа, нўхот, жўҳори, гурут, мош ва ловиядан таомлар тайёрлаб, қўни-қўни, қариндош-қурунларга тарқатилган. Бундан таққиди етти хил ўсимлик (сёб—олма, сабзи, сир—саримсоқ, сирка, сатар — тошғул дони, снёх—қора данак, сиңдиқид—ёввойи зайтун) уруғидан ўстирилган кўклар билан дастурхон бозатилган, турли хил мевадан қилинган шарабат, бўялган тукумлар ва бошқа нозик ўткинарлар қўйилган. Арвоқлар рўҳига қўйилган ёқилган. Ҳаётимиз ширин бўлиши деб, бир-бирларини ширинлик билан меҳмон қилишган, инсон гулдех гузал бўлиши деб, гуллар тақдим этишган, йил серуш, серхосия келиши, покланайлик деб, бир-бирларига сув сепилган.

Наврӯз байрам олдидан жойларда мақсус йиллардан бўлиб, байрам рақиси тайёрланган, ободонлаштириш, томошаслар, сайиллар ва мусобақалар ўтказилган таъриблари режалаштирилган. Кўпқари, кураш, пойна байрамнинг кўриги саналиб, хўроқ, қўчқор уриштирилган ўтказилган. Озорларда савдо-сотик таъриб қилиниб, энг ширин таомлар тайёрланган. Ҳовли-жойларни тозалаш, кўкат ва гуллар экиш, ота-она, қариндош-қурунларни, марҳумлар ҳайитини зиёрат қилиш каби одадлар байрамнинг тарихий қисмига айланган. Асосан дала илдиқ билан таъриб қилинган. Наврӯз асарлар оша мазмунан чуқурлашиб, шаклдан боийи боради. Қадимдан Наврӯз соийқ Иттифок даврида — аниқроғи 1990 йилда ҳам байрамлар қаторига киритилмаган эди. Наврӯз байрам Президентимиз Фармонига кўра 1990 йилдан бери расмий байрамлардан бирига айланди.

Дилором РАҲИМОВА,
Қуролли Кучлар Марказий музейи илмий ходими.

бушланганидан аввал ушбу мавзуларда қисқача сўхбат, савол-жавоб тарзида мулоқотлар, дам олиш кунлари аса «Бош Қомусимиз», «Қонуңчиликни Урганамиз» сингари мавзуларда учрашуш, меҳалар таъкид этилади. Ушунлар ётоқхонасида тарбиян-мураббийлар раҳбарлигида қонуңчиликни, фуқаролик бурч ва вазифалари ҳусусида тез-тез сўхбатлар ўтказиб турилади.

Қонуң устуворлиги — ҳаётимиз, фаровонлигимиз негизидир. Шунинг учун ҳам ўсиб келётган ҳар бир ўғил-қизни Ватанга муҳаббат билан, садоқат қилиб тарбиялаш, уларга амалдаш-қонуңлар ва Конституциянинг ўрни ҳақида чуқур билим ва малака бериши асосий вазифамиз, деб биламиз.

Т. ХОДИМАТОВ,
Янгиўл шаҳар академик лицейи ўқитувчиси, халқ таълими аълоҳиси.

КОМУСИМИЗ УРГАМИЗ

ДОИМИЙ ВАЗИФАМИЗ

Мустақил Ўзбекистонимизнинг илтимос-иқтисодий ривожланишида мамлакатимизда ишлаб фалаит кўрсататган ҳар бир фуқаронинг амалдаги Қонуңларга қатъий риоя қилиши муҳимдир. Ушбу Қонуңларнинг асоси бўлган Бош Қомусимиз — Конституцияда ҳар бир фуқаронинг бурчи, эҳқи, вазифалари баътафсил ва аниқ баён этилган. Қўмуладан, унинг XI бобо, 41-моддисида «Ҳар ким билиш олиш учун қўнғига эга. Бедул умийнинг таълими олинган томонидан қанолатлилик. Мактаб ишлари давлат назоратида», деб белгилаб қўйилган.

Ўзбекистонимизда ёшларнинг энг юқори даражада билим олишлари, малака-

ли мутахассислар бўлиб етишишлари учун барча имкониятлар яратилган. Жойларда академик лицейлар, гимназиялар фаолиятини йўлга қўйилганлиги ҳам фикримиз далилидир. Тошкент Давлат техника университетини тасарруфидида таъкид этилган бизнесинг академик лицейимизда қонилиятли, илтидоран ўғил-қизлар таълим олишмоқда. Илим масканизда юқори малакали ўқитувчи, мураббийлар таълим беришмоқда. Ўқувчиларга иқтисодий-иқтисодий фанлардан сабоқ бериш билан бир қаторда, уларнинг Президентимиз асарлари, Конституцияни, Қонуңларни пухта ўқиб Урганашларига ҳам катта эътибор қаратмоқдими. Машғулотлар

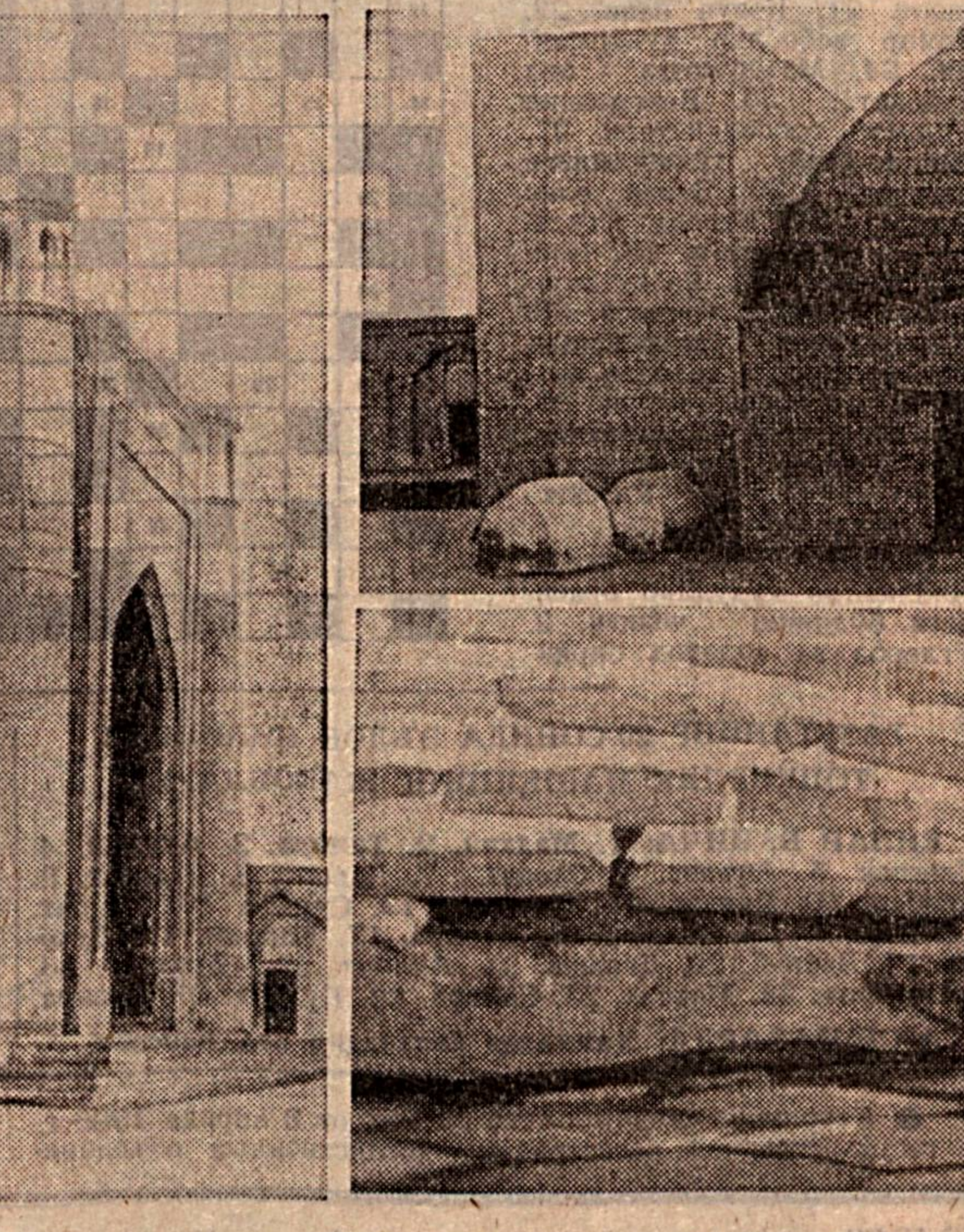
ҚАДИМИЙ ҚАДАМЖОЛАР

Ҳазрат Қизибиди ёхуд Оғойи бузруг ҳақида

Бухорои Шарифнинг Жоңдор тумани Варахша жамоа ҳуҷайлигида табаррук зиёратгоҳ бор. Аср-асрлардан бери халқимиз фотиха, ўтаётган ҳудудий ёрликлар, қатғон дарағлариди ҳам бу ердан зиёратчиларнинг кети узилган эмас эди. Бу табаррук гўша Қизибиди зиёратгоҳидир.

Қизибидининг номлари ҳақида машҳур. Лекин бу зоти шарифнинг таржиман қолларини билдирилган оз. Қўзи маълумотлар асосида, таъминий маълумотлар асосида таърибидида қилинган. Таъниқ шонир, тасавуфшуннос олим, моҳир таржимон Садриддин Салим Бухорий ушбу таъминларга чек қўйди. Унинг «Қизибиди» бадиҳаси ҳужжатлар асосида ёзилган.

Собиқ Иттифок даврида Бухорои шарифдаги қатор таъминий обидлар каби бу зиёратгоҳ ҳам янгилик талафот кўрди. Мадрасалари ҳужралари, даҳма, масжид, дарвозахона ярим вайрон ҳолага тушди. Зиёратгоҳда олиб бориладиган йиллар бузилди. Таъниқ этилади, баҳонасида қабр устидаги ағилдорлар, қимматбаҳо ёзақлар, ноилитибоблар Петербургда олиб кетилди. Аслида бу зиёратгоҳга қимлар қўйилган? Қизибиди зарратларнинг асли исмлари маълумми? Юқориди таъниқлашганидек, одамлар орасида Қизибиди зиёратгоҳи туркисида туркича номлар, ривоятлар бор. Қизибиди номларини ҳам ҳар ким ҳар хил таъниқ қилади. **Алиқар** Ҳазрат

Қизибиди боқира, яъни турмушга чиқмаган, умрларини тоат ибодат билан ўтказган, дейди. Баъзилар Ҳазрат Қизибидининг исми Бибӣ Масуманиқ бўлган дейди-лар. Ҳуш, Қизибидининг ҳақиқий исмилари тарихда қолганими?

Ема манбаларга мурожаат этаск, Насриддин Тураион Амр Музаффар ал-Ханафий ал-Бухорий ёзган «Тухфат аз-Зонирин» китобиди «Дар бои ақиқ Оғойи Бузруг» — «Оғойи Бузруг ақиқлари бои» бор экан. Мана шу бода Жоңдор ту-

ЗАБАРДАСТ ҚАҲРАМОН ШОИР

Шоирнинг «Жўнар бўдим», «Созим», «Хатолар», «Мўмин Мирзо», «Генетика» сингари турли йўналишдаги шеърлари ҳам мазмун тарафиди, поэтик мукамаллиги билан қимматлидир. Уларда илгари суриядан гоя, қаламга олинган мавзу, қўтаришган муаммо шунчаки ёритилмайди, балки бадиий таҳлил этилади. Ҳар бир ҳодиса, маънавий дундаги эҳтиётларнинг намоян бўлиши сабаб ва оқибатлари моҳияти билан таърибиди, сўнгра унинг «Қўзларим йўлингизда», «Онажон», «Рўҳим», «Ўзбекистон», «Насида», «Хотири», «Юртим шамол», «Хайрат», «Ҳақим ва ажал», «Нажот Қалъаси», «Йиллар Армони» ва бошқа шеърий тўлималари бошқиб чиқди. Шоир ўз асарларида она образини мисалини «Урокимиз ҳақида кўнлини қўйилган муҳаббатга содий лирик муҳаббатга образини яратадими, олам ва одамлар ҳақида шеър тўқидими, ҳамма-ҳаммасида ҳаёт ҳақиқати билан бадиий ҳақиқат ўзаро уйғунлашиб кетади.

Шоир иқидий концепциясидаги баъсафий таралиш тоғ илтидоран ва аниқлигини белгиловчи поэтик мукамаллик даражасига кўтарила боради. Бу мукамаллик, аниқса бадиий ахшилик сўз, фикр, туйғу жоизлигининг, лирик қаҳрамон сажислигининг ўзаро мутаносиблигида намоён бўлади. Унинг «Юз-қўнғи», «Сароб» («Уйларимиз»), «Она саёрга» каби шеърларида мурнаб давр ва Ватан таъриби учун қуноқча, қоғидиқ ва қинғирликка бешафқат фалол замонашарикимиз қиёфаси тасвирланган. Шуниси эътиборлики, шоир оғир шартларда ҳам истиқлоқ голларини қўйлашга ҳаракат қилади.

Шоир қаламида Ҳазратлар қат-қат, Уйлар даъфатан. Яшаб қоларимиз шеърим оқибат? Озод бўларимиз нотаован Ватан? Бу сатрлар 70-йиллардан аввалда ёзилган. Маълумки, шоир ҳазратлар қат-қат эканини Ватанинн нотаовалигини эътибор этиш, унинг озод бўлишини орау қилиш у вақтларда ёши мумкин эмас эди. Ҳуш, унда Абдулла Орипов бу мисраларни қандай ёза олди? Ҳамма гап шунда, шоир бу шининг улдасидан чиқа олганида Абдулла Орипов бу фикрда «Некрасов қасрати» шеърлида айтди. Ҳуш, дардини, миллат орасини қўйлади.

Тингла бу абадий савдо бўлади, Гадоинг душманга гаво бўлади, Икковн бир-бирини егунча го, Уртада бу дунё адо бўлади.

Бу асарлар Шарқ даҳоларининг рубоийлари билан бир қаторда туркича мўносибдир, деб ўйлаймиз. Ишоний баркамоллик учун кураш муаммоларини қўйлаш ва таъниқ этиш Абдулла Ориповнинг деярли илк шеърларидан бошлаб («Дорбоз», «Бургут»), бутун иқидий бўлиб давом этади. Шоир асарларидаги инсонларлик голларига халқ дарди, халқ гами билан ҳамбоғрас болганган («Шонч қўнғирлик» халқия таъниқ, ҳар қандай муҳаббат таъниқотида қилишга соийт ишон Абдулла Орипов қарашларини асосини таъниқ этади ва

пировадиди унинг асарлари халқчилигини белгилайди. Шоирнинг муқаррам зотга меҳр ва шафқат туйғуси, муруввати нечоғли чизмаси экани, унинг аёл ваъинини улуғлашга бағишланган шеърларида аниқса а ёрини қўрилади. «Аёл» номли шеър нанки Абдулла Орипов, балки умуман XX аср ўзбек шеърлигидаги бу мурдадас энг гузал ва шукўҳиди асарлардан биридир. Бу шеър аёл шайқилини, иродаси, садоқати ва маънавий гузаллиги қўйилган завоқ билмас қўнғидек жаранглайди.

Севгидан етима умрдан ярим, Қўнғини қўнғидида Елғиз белаңач, Абадий фироқин, ҳайхот, дустларим, Абадий висол деб билди келинчак.

Она ҳақиқиди шеърлар ва умуман, Она образи шоир иқидидида аёл образини янада мукамаллаштириб, бу тинсотили олий мақомларга олиб чиқади. Шоирнинг «Йўларим йўлингизда», «Онажон», «Рўҳим», «Юртим шамол» сингари тўлималаридаги шеърлар баъридан муштиллар Она қўнғилари бизга доимо термулиб туради. «Самовий меҳмон, беш доғимизда ва фарош қамқир, инисан» номли баътастик асарда Она ва меҳр муаммосининг ўзига хоқ таъниқини қўриамиз. Шоир шеърларида олий тушунақча Она исобатини беради: она-Ватан, она-Шеърят, она-Саёрга.

Иқидидининг аёл, Она ҳақиқиди шеърлари билан муҳаббат лирикети бир бўлиши таъниқ этади. Абдулла Орипов шеърлигида муҳаббат ҳамшира кенг ўрин эгаллаб келган. Шоир шеърлигидаги муҳаббат худди ҳаётнинг ўзидек гузал, озули, аниқ вақтда, машаққатли, азобли, армонли, баъзан ниҳоятда чуқур таъниқ, бирок ҳен қамқор бадиий эмас. «Бу йўлар» номли сўнги йилларда ёзилган мўнажағина шеърда айтилгандек, шоир — лирик қаҳрамоннинг рўласидида йўлар интиқосиз ва турфа, аммо уларнинг бари бир мавзига олиб боради:

Бу йўлар халдек билмас интиқо, Шоимлар ўзининг маъналотига, Бу йўлар элздаи на Макка, на ё Бирлашган миллатларга.

Абдулла Орипов «Иқидидида муқаддас мавзулардан бири — она-Ватан — Ўзбекистондир. Шеърлигида она-Ватанга ариятган ажойиб асарлар оз эмас. Бу образга Абдулла Орипов ҳам бутун ажоб таъниқ этиб келади. Ватан тунучаси шоир шеърларида сермаъно ва раиғ-баранг. Кенг миқёсда қараганда, шоир — ва унинг лирик қаҳрамонига «шу буюк саёрга — ягона Ватан» бўлиб қўрилади («Генетика»). Вироқ она-Ватан деганда у фироқат Ватанинн завоқ билмас қиёфасини яратди.

Ватан ҳақида гап борар экан, Абдулла Орипов шоирнинг бурнин, фақат маҳаббатидиқандан, юртин фақат улуғлашу қўқларга қўришдан иборат, деб тушунамайди. Турғи, у Ватан гузаллигини, иқболини қўйлади, лекин унинг сермаънақат тарихи ва таърибиди хайқоний гавдалаштириш мақсадида кўпроқ Ватан дардларини қўйлади, бир фидойи фарзанд каби унинг дардларига малҳум бўлиши келади. Бу Ватан тарихда қўнғил-қўнғил буюқ фарзандларга, улғу қашфи-қашфи, инсонларвар голлар доғ бўлганини дунда таъниқ этиш, хошр ҳақиқатини ўша тарихга муносо бўлишини истаб, ўзини турғилар бағрига уради. Шоирнинг Ватан гисмолини яратишга бағишланган шеърларидаги поэтик образлар, аниқса фалсафий, халқчил ва оҳорли бўлиб, бу йўналишдаги шеърлар билан «Мен нечун сермаънақат ҳақида Ўзбекистон» алоҳида ажралиб туради. Ватанинн фақат боийликлариди, бебаҳо турғи, гузал иқлимни учурига эмас, ҳатто мангу музликлардан иборат бўлган таъниқ ҳам сермаънақат мўнажани, деган юксак фикр барқ уриб турган «Мен нечун сермаънақат Ўзбекистон» шеърлиги шундай сатрлар бора:

Ватанлар, Ватанлар майли, гулласин, Бог усини мангулик музда ҳам аммо Юртим исми фақат бойликларинг-чун Севган фарзанд бўлса кеирма асло!

Ватанга меҳр-муҳаббат гонеси «Ўзбекистон» асариди айна кенг ва чуқур мавзу, муаммо, мўзид, ҳозирги кун ва келажак қамбарас алоқада.

ШАРҲЛОВЧИ МИНБАРИ

АҚШ—Ироқ: нифоқ хали тугамайди

Араб давлатлари Форс кўрфазидида ҳануз АҚШ ҳарбийлари жойлашиб турганидан норозилик билдиришмоқда. Ироққа қарши ҳаво ҳужумлари тез-тез такрорланаётгани Фаро ва араб дунёси ўртасидидаги эҳтиётлилик кўтарилади.

Ўн илдиқлари, Ироқ иқтисодий қамал ҳолатида. БМТ Ҳавфсизлик кенгаши томонидан жорий этилган жазо мамлакатнинг силасини қуритди. Назорин бекор қилиш тўғрисидаги талабларнинг ҳеч қайси инобатга олингани йўқ. Араб давлатлари ўзбекистонда қўйлаш кўтарилади. Ироқ ушбу худудда белгилашган қонуңнондага амал қилмаётгани, деган вақ билан ушунтирилади. Токи, Садам Ҳусайн оммавий қирғин қуролларини йўқотишга қиришмас экан, Ироқ халқи бошдан кеираётган азоблардан қачон интиқо топиши дарғумон. АҚШ ҳуқуқати ўз аҳлида қатъий эканини бот-бот таъкидлаб келаятир. Аниқса, Оқ ўй раҳбари ўзарганидан сўнғ мазкур масала бўйича ҳуқуқатнинг нўдтан назари аянам қатъий тус олди. Феврал ойининг ўрталарида Ироқ ерларини яна ўқра туғиди. Бу воқеа халқлар, майдонда кескин аю-сало бериб, Ироқ фақат араб дунёси, балки бошқа қўнғина мамлакатлар ҳам норозилик эълон қилди.

Йўқиди АҚШ давлат қотиби Колин Пауэлл Миср, Саудия Арабистони ва Қувайтда бўлди. У ўтказган учрашуларда, асосан Ироқ муаммоси муҳонама этилди. Форс кўрфазини АҚШ учун муҳим стратегик минтақа экани ҳисобга олинка, мазкур таърифдан қўнғиланган мақсад бир оз ойдинлашди. Форс кўрфазини дунёда нефть ва газа энг бой худуд экани сир эмас. Дунё нефть захирасининг 76, таъниқ газ захирасининг 31 фоизи ҳам-да АҚШдаги нефть манба-

Бузруг (яъни Қизибиди) турмуш юрганлар. У кишининг эрлари Амр Фарруҳ бўлган. Амр Фарруҳ ҳижрий 927 йилда вафот этади. Икки йилдан сўнғ, яъни ҳижрий 929 (мелодий 1523) йилда Оғойи Бузруг ҳам вафот этади.

Араб давлатлари раҳбарлари ўтган йил охирида йилғишиб, Форс кўрфазини ҳавфсизлиги учун фақат минтақа мамлакатларининг ўзи масъулдир, деган фикрнинг илгари суралиди. Бу АҚШ номига таскинлиб айтилган даъво экани қўнғини турғида. Шунга қарамай, Колин Пауэлл ўз сафариди давомида араб давлатларини, Ироқ БМТ Ҳавфсизлик кенгаши резолюциясида қўрсатилган талабларини баъсармағушча АҚШ ўз сатини, баъсармағушчиликни интиқотиришга уришга кўнғи, Ироқ таъниқ ишлар ваъзир Амр Мусо музоанара наити Ироққа қарши ҳаво ҳужумларини кескин қоралаб, бу мамлакат, АҚШ ўқитраб-гайдек, минтақага ҳеч қандай таҳдид туғдирмайди, деган фикрини айтди.

М. МАХРАМОВА

